

Els llibres i les coses

**IGNASI
ARAGAY**

Dones que cantaven: un homenatge

La cançó popular ha estat històricament cosa de dones. Ara fa un segle, una trentena de músics, filòlegs i folkloristes van recórrer les terres de parla catalana a la recerca de velles cançons. La vida urbana i industrial estava canviant els costums. S'havien de salvar els mots i els sons. De dos en dos, van fer quilòmetres armats amb llibreta, fonògraf i càmera fotogràfica. En deien missions i se'n van fer 65, quasi totes a la dècada del 1920, quan viatjar encara era una aventura. A la majoria de pobles els rebien bé, però en alguns els titllaven de "lladres de cançons". Gràcies a aquells robatoris avui tenim el Cançoner Popular.

En un dels seus darrers viatges, el 1932, Joan Amades, des de la Segarra, resumia així la tasca: "Una vegada més hem tingut ocasió de confirmar com la cançó és patrimoni generalment de la dona, i són comptadíssims, en la present missió, els homes que ens han cantat". Quines dones? Els noms o sobrenoms ja són tota una carta de presentació de l'època: Rita, Maria, Dominga, Matilde, Dolors, Francisca, Carme, Roseta, Jerònima, Margarida, Cinta, Antònia, Andreua, Portella, Sarraira, Teresa, Agnàsia, Munda, Jerònia, Marieta, Llorença, Agustina, Manuela, Quica, Angelona, Barrala, Morena, Magdalena, Joaquina, Junperna, Mercè, Raimonda, Emília, Olivera, Caterina, Nativitat, Dorotea, Serafina, Rabanya, Biela, Manyana, Joanaina, Margalida, Damiana, Pepa, Antonina. Quants se n'han perdut?

La Maria Bagué i Costa, de 63 anys, n'aparentava menys. Soltera, natural de Ridaura, va cantar "la friolera" de 144 cançons. Simpàtica i riallera, anava "neta, polida i endreçada". De casa en casa, vivia fent de cosidora i feïnera. Dotada d'una memòria prodigiosa, sabia de tot: rondalles, oracions, costums, balls... Els folkloristes Joan Tomàs i Antoni Bonell van estar-se amb ella tretze dies i algun cop va cantar-los durant cinc hores seguides, fins a quedar ronca.

Hi ha, també, la Sarraira, "que després de portar deu hores als dallaires, se'ns ha posat a cantar i pelar trumfes, amb la criatura al pit. És jove, i té la veu forta com la mirada. Tota la canalla del po-

ble és a escoltar, però sembla que siguem a l'església, quin silenci", escriu Palmira Jaquetti des del Pallars. La Sarraira, hipnòtica i encisadora, està amoïnada perquè l'han retratada "per fer-la anar a les capses de llumins!" I la Teresa Mir, de Sant Feliu de Guíxols, que als 97 anys encara refila. "Cantà bona part del matí, i en tornar-hi a la tarda, la trobarem allitada", anota la Palmira.

Una sensibilitat especial

Els relats de la Palmira estan amarats d'una sensibilitat especial. El 27 de juny del 1927 es va casar a Montserrat amb Enric d'Aoust i aquell mateix dia van enfilat camí cap a Tremp en missió cançonera. El viatge s'allarga fins al 31 d'agost quan ella, melancòlica, anota que li dol deixar "en l'ampla soladada assolellada, les hores dolces que hi he viscut". Passen els anys i l'agost del 1933, ara amb Mercè Porta, és a Setcases, on descriu un drama rural. "Olivera és avui la primera cantaire. Aquell feineig de la dona, sord, atàvic, inconscient com l'instint de l'ocell, aleteja ací, en la cuina fumada. El marit passa i traspasa amb desig d'esmena i rept. El cigar tort, displicent, a un racó de la boca. Olivera el mira entre obedient i burleta. En el fons l'odia. Quan ell se'n va, Olivera muda gest i cara, i com si rebés fortitud i frescor de la trumfa que poleix, canta. Però ell torna aviat, i Olivera ja clou l'entusiasme així que sent, escanyat, el primer pas de l'escala".

El cançoner, però, el van fer sobretot homes. Joan Amades, Joan Llongueres, Higiní Anglès, Pere Bohigas, Miquel Ferrà... De dones, només quatre: Palmira Jaquetti, Dolors i Mercè Porta i Maria Carbó. Es van recollir 40.000 documents i se n'han salvat 4.000 imatges. Dirigit per l'Orfeó Català, es va finançar gràcies a una donació de Concepció Rabell gestionada pel seu cunyat i mecenes Rafael Patxot, que durant la dictadura va conservar els materials entre Suïssa i Barcelona i els va donar al monestir de Montserrat. El pare Massot els va publicar durant anys en 21 volums. Ara l'estudiosa Montse Ginesta n'ha fet una tria a *L'aventura de recollir aquelles velles i extraordinàries cançons* (PAM). Una joia.